

Ženski pokret

ORGAN ALIJANSE ŽENSKIH POKRETA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

UREDNICI:

Alojzija Štebi, Beograd
Mletačka ulica 8, telefon 26-153
Darinka Stojanović, Beograd
Negoševa ul. 23, telefon 25-131

Vlasnik za R.Ž.P.
Milica Dedijer
Beograd
Čika Ljubina 9

Beograd
Decembar 1932
God. XIII Broj 12

Administracija:
Knez Mihailova 46
Beograd

Broj poštanskog čekovnog računa 53.191. Izlazi svakog 15 u mesecu. Pretplata za godinu:
Din. 36— za Jugoslaviju
Din. 50— za inostranstvo

S A D R Ź A J:

Članci:

	Strana
Žensko pitanje, ženski pokret i žene Alojzija Štebi	170
O radu III Ballanske konferencije dr. Anka Gođevac	172
Reforma društvenog prava u Franciji	174
Kongres dečijih lekala u Beču dr. Marija Vajs-Gajić	175
Ženski pokret na francuskom sjeveru Milka Badalić	177
Dr. Alma Sodnik	178

Feljton:

Marija Ružička Strozzi ić	178
Izložba kluba likovnik umjetnica u Zagrebu . dr. Slava Rastovčan	180
Osvrt na člančić g. Mihe Maleša o izložbi kluba likovnih umjetnica S. R.	181

Književnost:

Otvoreno pismo g-ci M. M. Vlajić Dr. Julka-Hlapec Đorđević	181
Uredništvu „Ženskog pokreta“ M. M. Vlajić	183

Beleške:

Statistički pregled. — Da li će se popraviti? — Predavanje o Zakonu o radnjama. — Internacionalna alijansa za žensko pravo glasa. — Nove knjige. — Našim pretplatnicama	183
---	-----

Čitanje je elemenat u kome se stvaraju velike stvari, da bi se zatim mogle pojaviti, savršene i veličanstvene, u svetlost života kojim će dominirati... I ti sâm, u svojoj jednoj maloj nedoumici, pokušaj da čutiš celog jednog dana, pa će sutra tvoje namere i tvoje dužnosti biti jasnije!

Moris Meterlink — Čitanje

ŽENSKO PITANJE, ŽENSKI POKRET I ŽENE

C) KRITIČNA FAZA ŽENSKOGA POKRETA

Takozvana tehnička revolucija privrednog života koja je otvarala neograničena — tako se verovalo — polja rada, prodiranje liberalizma i posle socijalizma, dizala je život od sredine prošlog stoleća pa skoro do pred sam svetski rat u naročitu atmosferu smelosti i optimizma. U toj atmosferi, u tome sklopu probuđenog života i ženski pokret je lakše, ma da od svih socijalnih pokreta najteže, prodirao, osvajao, uspevao. Ne samo da su već na početku našeg stoleća bile sve vrste škole otvorene ženama, one su takođe činile znatan deo industrijskog i zanatlijskog radništva, stručnog činovništva, slobodnih profesija, a vreme za koje će dobiti sva građanska prava bez ikakvih ograničenja videle su, tako reći već prostim okom. Bilo je to doba najvećih nada za žene. Svetski rat je još naročito podvukao važnost stručno spremnih i školovanih žena. Posle svršetka svetskog rata ženama su u mnogim zemljama prosto sipali oberučke mnoga prava. Ta posleratna prava mnoge žene su primale sa zebnjom, jer su intuitivno osećale da primaju opasne poklone u opasno vreme. Svršetak rata stvorio je neku vrstu tropske vrućine u svetu, u kojoj su neko vreme bujno uspevale najplemitije namere i težnje, a pored njih isto tako bujno najodvratnije radnje, i samo mali broj vidovitih ljudi je proricao budući kaos, i propovedao gluvim ušima trezvenost u izgradnji novih temelja za celokupan život. U tome sveopštem haosu čovečanstvo je pošlo u krajnosti: moralnost je pogažena od amoralnosti, socijalnu solidarnost je progutao najgrublji egoizam, što se naročito pokazalo poslednje dve godine kad sasvim ravnodušno gledamo kako je 20—30% svih ljudi (po računima optimista) osuđenih da lagano umire od gladi. Ovakva situacija, naravno, morala je uticati i na ženski pokret, i on je danas u veoma kritičkoj fazi. Sve to mu pada toliko teže što je došlo u doba kada je feministički pokret već postigao znatne uspehe svojim ozbiljnim radom i srećnim sticanjem prilika.

Dva najjača znaka da je za ženski pokret nastupila veoma ozbiljna faza jesu: prvo da mu uprkos njegovih uspeha ogromna masa žena ne prilazi, a drugo da se ženska omladina ostentativno

odvraća od njega. Možemo da dodamo još treći znak: javno mišljenje je neprijateljski raspoloženo prema njemu, što se vidi po ogromnoj literaturi poslednjih godina, koja oštro nastupa protivu svakog zahteva žena. Masa žena među kojima je vrlo veliki broj žena u pozivima je prema ženskom pokretu ravnodušna, ne razmišlja, ili — u zemljama sa političkim pravima za žene — više voli da prilazi političkim partijama. Omladina otvoreno izjavljuje da njoj ženski pokret apsolutno ništa ne znači, jer je on ispunio svoj istorijski zadatak time što je izdejstvovao ženama slobodan put u pozive i što je uspeo da poruši mnoge tradicije koje su smetale ličnoj slobodi pojedinca. Protivnici ženskoga pokreta — stari i novi — izjavljuju da je žena svojim dosadašnjim javnim radom dokazala da je nesposobna za taj rad: dobila je prava, koja nije umela da dovede u organsku vezu sa realnim životom i stoga se njen uticaj o kome je ranije toliko govorila, nigde ne oseća. U koliko je sva ova negativna kritika ženskoga pokreta opravdana?

Feministkinje su bile u svome prvom naletu za oslobođenje žene i naročito posle prvih postignutih uspeha, velike optimiste kao što su uvek prvi pokretači svakog socijalnog pokreta. One su ubedivale sebe i druge — a to njihovo ubedenje se duboko ukorenilo — da će svaka žena u pozivu značiti početak nekog novog života, da će žena unositi u politički život nov duh, uopšte da će oslobođena žena veoma duboko promeniti celokupan život. To očekivanje se nije ispunilo, i nije se moglo ispuniti. Dok je neko novo učenje u fazi idejnog izgrađivanja, ono se kreće u potpunoj slobodi intuicije, ali kada dođe u dodir sa realnim prilikama, ono mora da pretrpi mnoga ograničenja, dolazi u nepredviđene zaplete i teškoće. U pogledu ženskoga pokreta ove teškoće su bile u tome, što je žena ulazila u javni život, u njoj sasvim tudi svet muškarčevog mentaliteta. Stoga se očekivanje prvih naših pobornica nije moglo ispuniti i *nova žena, koju su one proricale i htele je stvoriti sugestivnom voljom može se pojaviti tek kad se stvore nove forme celokupnog života.*

Danas je jasno: u 99% slučajeva je žena u

pozivu takođe samo tipiziran delić mehanizma koji ubija isto tako 99% muškaraca u pozivu; političko partijski mehanizam je progutao isto tako duhovnu individualnost žene kao što je progutao i muškarčevu; u porodičnom životu je ostalo sve kao što je bilo (pojedini izuzeci ne znače mnogo), jer je ostala njegova osnova ista kao što je bila. Ogromna evolucija, koju su očekivale naše prethodnice izostala je, jer se pokazalo da je sistem, izgrađivan kroz vekove samo od muškaraca — i to samo od malog broja muškaraca, jer i u njegovom svetu važi princip jačine a ne pravde — jači i da on ne dozvoljava dizanje individualnosti, ni muške ni ženske i da je taj sistem do krajnosti otporan protivu svakog podmlađivanja novim duhom. Besmisleno i nepravedno je stoga optuživati isključivo ženski pokret što nije ispunio svoja obećanja i zatim deducirati — da je on svršio svoj zadatak.

Greška ženskoga pokreta je bila, pre svega, u tome što je precenjivao snagu žene i potcenjivao snagu sistema u koji je ona ulazila, a zatim u tome, što sve njegove težnje nisu bile jednako naglašene. Ovu poslednju grešku možemo pak sasvim razumeti. Ženski pokret, je pre svega, težio da otvori ženi šire horizonte, što je mogao učiniti za ogromnu većinu samo na taj način da joj pripremi slobodan ulaz u škole, pozive, politički život. Iako on nikada nije izgubio iz vida materinstvo, brak, porodični život, ipak je toj strani ženskoga pitanja poklanjao manje pažnje, a ne radi toga što nije pravilno ocenio njegovu važnost, nego radi toga što je verovao da će taj kompleks pitanja rešiti na najbolji način tek kada žena dobije politička prava. Verovalo se da će zakonske reforme rešiti ova pitanja. Teško je verovati da bi zakonske reforme mogle ikad rešiti odnose između živih bića tako povoljno kao što se može n. pr. rešiti neki poreski problem. Pored toga sve više prodire ubedenje da su porodični život, brak, materinstvo u najtešnjoj vezi sa pitanjima selekcije potomstva, dvojnog morala, vanbračne dece, slobodnog materinstva, zaštite dece, pitanja koja bi mogli dovesti bar na put ka pravilnom rešenju, ako pored zakonskih reforma pobjedi kod muškaraca i žene svest da je materinstvo ona socijalna funkcija žene koja mora da postane osrednja tačka pri rešavanju tih problema. A pre toga feministički pokret mora problem žene — majke postaviti u

centar svojih nastojanja i težnji, uopšte svoga programa, jer je taj problem pored svoje ogromne važnosti za čovečanstvo i problem, koji je u stanju da jedino i bezuslovno veže sve žene, i da na osnovu njegovom može pridobiti i masu žena i omladinu. Ali, i za taj najvažniji problem našega pokreta važi isto kao što važi za ostale: treba da se temeljno izmeni amoralni i asocijalni sistem celokupnog života, pa da možemo pristupiti njegovom rešenju.

Da li je ženski pokret naših dana u stanju da ispravi ove greške, ili zapravo: da li je u stanju da pobjedi kritičko stanje u koje je zašao? On može to da učini pod jednim uslovom: da se osvesti da je i da mora biti pravi socijalni pokret i da primi sve konsekvence takvog pokreta na sebe. Ako to ne učini, on će biti označen u istoriji kao obično utilitarističko nastojanje izvesne grupe među ženama u opštoj borbi za opstanak. Time bi on zatajio težnje naših prethodnica, koje su u svima svojim istorijsko važnim deklaracijama proglašavale da žene ulaze u borbu da podižu celokupan život na viši stepen, tj. da vode borbu i za nešto više nego što su egoistički interesi pojedinca i time su one dale ženskom pokretu obeležje pravog socijalnog pokreta. Ako smo uvereni da žene do danas nisu mogle dati celokupnom životu ono što treba da daju stoga što im je najveća smetnja sistem u kome živimo, one će produžiti borbu sve do momenta da mogu afirmirati svoju neizopaćenu individualnost u celokupnom životu. Ako pak smatramo da je svejedno u kakvom poretku trošimo svoje snage, samo da živimo, ženski pokret je promašio svoju misiju.

Beograd

Štebi Alojzija

МОНТЕСКИЈЕ:

Кад бих знао да је нешто корисно за мене, а штетно за моју породицу, одбацио бих га из своје душе.

Кад бих знао да је нешто корисно за моју породицу, а штетно за моју отаџбину, потрудио бих се да то заборавим.

Кад бих знао да је нешто корисно за моју отаџбину, а штетно по Европу и цео род људски, ја бих то сматрао као злочин.

О РАДУ III БАЛКАНСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ У БУКУРЕШТУ

КРАЈ

Комисија за социјална и хигијенска питања.

Питање законске заштите жене и детета појавило се пред овом комисијом у следећем облику. Скуп закона у вези са законском заштитом детета обухваћен је у такозваној »Charte de l'Entant« или српски речено у „Уставу о заштити детета“. Та Магна Карта дечијег заштитног законодавства примљена је од Комитета Друштва народа за заштиту деце, те је према томе примљена и од свију држава чланица Друштва народа. Да би се пак њено спровођење у дело што јаче потпомогло, Комисија за социјална питања изгласала је прво: да се установи један званичан отсек за питања у вези са заштитом детета; друго: у оним земљама где тај отсек већ постоји, има се извршити реорганизација истога у смислу једне хомогене активности, која ће осигурати детету ефикасну, на научној бази постављену заштиту (онакву као што је предвиђена у »Charte de l'Entant«). Сем овога, имајући увек у виду велики државни и социјални проблем мортали-тета деце, ова је комисија изразила жељу, да се у циљу што боље припреме жене за материнске дужности, уведе у школски програм балканских земаља обавезна настава о свим питањима дечије неге и хигијене, а тамо где је то могуће, да се уведе једна врста обавезног социјалног стажа у исту сврху.

У вези са питањем жене пред грађанским законом, донета је следећа резолуција: принцип једнакости жене и човека пред законом, како у брачном праву, тако и у праву наслеђа, природна је последица свих одговорности пред које је жена стављена у модерном друштву као члан породице и државе. У стадијуму на коме се данас налази наше друштво, једна од капиталних нелогичности јесте, до велике мере сужена правна пословна способност удате жене. Стога, сматрајући да данас не може бити добро организована породица, ако у њој нема једнакости за мужа и жену, како у погледу права тако и у погледу дужности, Комисија за социјалну политику истиче жељу, да балканске државе на основу заједничког споразума, прихвате правну једнакост супружника, као у брачном тако и у наследном праву.

Трећи важан проблем који је био на дневном реду Комисије, јесте трговина женама и децом. У вези са тим решено је следеће: увођење женске полиције, заштита младе девојке и морално васпитање младих људи.

Сем ових питања која директно тангирају само жену и дете, пред комисијом је био и пројекат Конвенције о персоналном статусу држављана балканских држава. Пројект ове Конференције, која има за циљ да осигура слободу циркулације, слободу економске активности и етаблирања балканских држављана (по принципу једнакости са сопственим држављанима), примљен је после дуге дискусије уз извесне амандмане. Питање пак оснивања једног Балканског биро-а за рад одложено је за идућу Балканску конференцију, јер су недостајали овог пута подаци социјалног законодавства балканских земаља, као и мишљења послодаваца и радника.

Већ на другој Балканској конференцији прихваћена је идеја оснивања Балканског биро-а за санитарске информације. У жељи да прошири тај већ прихваћени предлог, донет је овога пута предлог о оснивању Медицинске балканске уније, чији би циљ био да олакша развој пријатељских односа између лекара балканских земаља и да на тај начин допринесе развоју општег осећаја солидарности међу балканским народима. Те везе би се имале фаворизирати путем измена предавача, ђака и публикација, сазивања конгреса и олакшања научних истраживања.

Прелазимо сад на једно од најширих, најблагодарнијих поља активности после домена Интелектуалне сарадње, на поље економске сарадње међу балканским народима. Ево шта је био резултат рада у

Комисији за економску сарадњу:

Комисија је прво фиксирала основне принципе за Конвенцију о делимичној царинској унији и економској балканској сарадњи. Даље је истакла жеље да владе балканских држава које немају још трговинске уговоре са осталим балканским државама, што пре исте закључе. Даље, Комисија је истакла потребу прикупљања документације за мултилатералан трговачки уговор између балканских држава, који би имао бити закључен на бази преференцијалне интербалканске тарифе, и на бази конкретне трговачке политике, која би имала штитити балканске производе на ванбалканским тржиштима. Комисија ставља Савету у задатак испитивање свега горњег, као и прикупљање података преко Интербалканске индустријске коморе, које су сметње

што данас отежавају међусобну измену намирница у балканским земљама.

Комисија за економску сарадњу примила је такође грчки пројекат о стварању Међубалканске земљорадничке коморе. У вези са сарадњом балканских држава на пољу научно-агрикултурног испитивања, комисија је препоручила измену предавача и студената из ових научних грана, даље оснивање агрикултурних музеја, периодичних публикација на француском језику, које би се бавиле разним агрикултурним проблемима на Балкану.

На крају је предложен комитет стручњака, који би се у што скоријем времену имао састати у Београду, и који би имао прикупити потребне документације и информације, као и израдити пројекат о питању земљорадничког кредита на Балкану.

Комисија за саобраћајна питања.

У овој комисији је одлучено, да се при Балканској трговачкој комори у Цариграду установи комитет, који ће имати да испитује начине а за привођење у дело свих питања у вези са: пловидбом, транспортом и транзитом, која су покренута на досадашњим Балканским конференцијама.

У погледу побољшања саобраћаја на суву, донета је одлука (имајући у виду тешке економске прилике у свима балканским земљама) да се железничка пруга Букурешт — Турн Северин — Оршава продужи аутомобилским путем левом обалом Дунава до Београда, и истовремено продуже железничке линије код Турн-Северина скелом са мотором између Турн-Северина и Кладова, да би се добила веза са железничким путем Неготин — Ниш — Атина, помоћу аутомобилске везе Турн-Северин — Неготин. У вези са ваздухопловним саобраћајним питањима одлучено је, да се у Софији има састати комитет, који има донети практичне резолуције о побољшању ваздухопловне везе између балканских земаља. У погледу туризма решено је да ће Балканска конференција доделити Федерацији за туризам извесну суму из Карнегијевог фонда, која се има употребити искључиво на туристичку пропаганду, даље Балканска конференција има интервенисати код влада за сва могућа олакшања у вези са изменом група туриста и ђака балканских држава.

Комисија за политичку сарадњу.

У овој Комисији, на питању Балканског пакта имала је Балканска конференција да окуша степен свога виталитета. Рад ове ко-

мисије био је права суштина целе III Балканске конференције. Ми овде у пркос важности овога питања, или баш због толике његове важности, наводимо само главне принципе које Пакт садржи у себи. Цитирати га друкчије значило би сакатити га, јер свака његова реч, као и у свакој другој политичкој конвенцији има свој смисао и своје место које се не сме реметити. Начела која Пакт носи у себи јесу начела већине регионалних пактова о ненападању, о решавању спорова мирним путем, и о узајамној помоћи. Оно што је можда специфично код овога Пакта, то су одредбе у вези са заштитом мањина. Извештаји са Балканске конференције свима су већ познати, бар путем наше и стране штампе, те се према томе већ зна, да је бугарска делегација тражила проширење појма „мањине“ (појам њин према уговорима о миру обухвата три елемента: раса, језик и вера) тражећи да се призна и четврти елемент „народна свест“. Исто се тако дознало путем штампе и путем изјаве разних грчких и албанских делегата, да је југословенска делегација, истакла резерве у погледу на три члана Пакта који се односе на заштиту мањина. Разчуло се, наравно, и сувише брзо и то да је бугарска делегација напустила активно учешће у раду конференције, јер се размимоилазила у методама прихватања Пакта са осталим државама. Ово је све допринело да необавештене масе, којима није позната остала разграната и успешна делатност Конференције, дефинитивно посумњају у крајњи успех ове организације. Оно што је догде излагано јесте само го, објективан извештај, црно на бело о успеху и неуспеху III Балканске конференције. После овога хтели бисмо да завршимо једном репликом на сву ову критику, и да истакнемо оно што не стоји ни у једном званичном извештају, *оно што смо прочитали између редова III Балканске конференције.*

Досадашња излагања јасно су истакла у како се разгранатој мрежи успела ова установа да увуче и прошири на толика поља делатности и националног живота балканских народа. Колико предлога, колико могућности, колико добре воље за све даљу и све разгранатију сарадњу! Па ипак остаје још увек места за питање: али шта је са најважнијим, шта је са најболнијим — зар се на томе неће конференција дефинитивно срушити? Да одговоримо на то питање речима претседника наше националне групе, г. др. Василија Јовановића, министра на расположењу, које су учиниле тако дубок и трајан утисак, кад су

na završnoj sednici bile izgovorene u rumunskom parlamentu: *Veliki posao je završen, u prkos razmimoilažeња u mišljeњima, u prkos rezervi koje su istaknute i formule — Pakt je ipak donesen! Habemus Pactum!*

Koliko je teško postići једногласност приликом доношења споразума који обухватају тако разне проблеме као што је то случај са Балканским пактом. Да ли једно размимоилажење у методама рада, размимоилажење као што је било бугарско са осталим делегацијама, треба до те мере да обесхрабри? Зар зато што је бугарска делегација била мишљења да прво треба приступити решавању отворених и спорних питања путем билатералних преговора, треба дефинитивно посумњати у дефинитивно право на опстанак установе као што је Балканска конференција? Зар зато што је југословенска делегација стала на гледиште да је детаљно решење питања заштите мањина домен дипломатских

конференција, и домен званичних влада — а да је наше само прихватање Пакта у најопштијим цртама — треба посумњати да ће цело то велико дело балканског зближења бити осуђено да пропадне? Не! Оно што се данас назива утопијом биће једног дана стварност, јер утопије нису често ништа друго до истине изговорене од једне елитне мањине, пре но што су исте продрле у свест масе. — Оно што на крају још нарочито подвлачимо јесте да стварни успех сваке од Балканских конференција лежи првенствено у томе, што оне мало по мало круне онај зид, којим су се балкански народи током векова један од другог ограђивали, што оне учвршћују свест да *на свима странама, у свима земљама, — ма како то понекад изгледало невероватно — има добронамерних људи, са којима може да се ради, са којима треба да се ради!* Треба веровати у рад, треба хтети радити, *треба хтети успети!*

Београд

Д-р Анка Гођевац

REFORMA DRUŽINSKEGA PRAVA V FRANCIJI

V novemberski številki nemške revije »Die Frau« je objavila gospa dr. Marija Elizabeta Lüders informativen članek o reformi družinskega prava (poročnega prava) v Franciji. V uvodu članka postavlja gospa Lüders sledečo paralelo: nemške žene se bore že nad 50 let za reformo družinskega prava. Čeprav imajo politične pravice, je ostala njihova borba brez uspeha. Francoske žene so brez političnih pravic, a so vendar tik pred uzakonitvijo principiелно važnih reform.

Novi zakonski načrt »za izpremembo določb Code civila o opravljeni zmožnosti žen in določb zakonskega (bračnega) prava« je že poslan parlamentu. Konceptija načrta je bila poverjena 18 članskem odboru pravnikov, med katerimi je bilo sedem žen-pravnikov. Delo je izvršila komisija v času od decembra 1925 do maja 1928, a 23. junija letos sta podpisala načrt predsednik francoske republike in minister pravde ter ga predložila parlamentu.

Cilj zakonodavca je, da »odpravi opravljeni nezmožnost poročene žene in da iz osnove izpremeni zakonsko (bračno) pravo«, ker je »dosedanja opravilna nezmožnost žene preživela institucija in je prišel trenotek, da se napravi odločen korak naprej«. Prvi korak je napravljen s tem, da načrt odpravlja »oblast zakonskega moža« in da daje ženi »polno, lastno opravilno zmožnost«. Posledica novega načela je predvsem ta, da bo žena odselej odvezana dolžnosti pokorščine proti zakon-

skemu možu in da dobi »svojo, svobodno odločitev, ako hoče začeti kakršnokoli obrt, trgovino in ako hoče izvrševati poklic«. Dalje ima pravico, da si preskrbi popolnoma samostojno osebne dokumente, dovoljenja za potovanja in njena korespondenca ni več nadzorstvom moža; smela bo nastopati samostojno kot tožiteljica in toženka pred sodiščem. Popolnoma so izpremenjene določbe o ženinim pogodbam (bračni ugovor) in imovinskem pravu. Utemeljitev izpremembe je zanimiva: »Popolnoma je izključeno, da bi dali ženi opravilno zmožnost, a da hkratu ne porušimo zakonsko določeno stanje o skupnosti imovine zakoncev. Dokler traja takšno stanje, ne sme žena svobodno raspolagati niti s svojo imovino, a mož ima pravico, da sme po svoji volji razmetavati vso imovino, ženino doto in vse premoženje, pridobljeno v zakonu (braku), ne da ima žena kakršnokoli učinkovito sredstvo proti temu«. Zakonski načrt je sprejel kot logično posledico opravilne zmožnosti žene princip ločitve imovine zakoncev in uvedel »delitev skupne imovine zakoncev pridobljene v zakonu« (régime de participation aux acquêts), ker je najčeste porast imovine »uspeha dela in varčevanja obeh zakoncev«. Dr. Lüdersova pravi pri tej točki, da se iz načrta ne razbere jasno, ali je v tem uspehu skupnega dela zajeto tudi gospodinjsko delo žene. Naravno je, da se uveljavijo načela o ločitvi skupne imovine šele — z nekaterimi izjemami — ob smrti enega izmed za-

koncev, ob ločitvi zakona od mize in postelje in ob razvezi in takrat, ako je premoženje ogroženo vsled postopanja enega izmed zakoncev. Nasprotno pa poudarja načrt skupnost zakoncev s tem, da določa skupno obvezo za vse dolgove, napravljene v interesu gospodarstva (l'intérêt du ménage), ali — tako pristavlja Dr. Lüdersova — ne označuje natančnejše raztegljivi pojem gospodarstva. Zakonski načrt dopušča tudi drugačne ureditve skupnega premoženja, dopušča tudi ločitev imovine, ali na podlagi posebne ženitne pogodbe. Kako da se deli prirast premoženja, za ta primer ima načrt novega zakona točno formulirane odredbe.

S posebnim priznanjem omenja dr. Lüdersova način, na kateri so utemeljene nove odredbe. Ta način imenuje ona viteški in njegova odlika je, »da niti ne poizkuša dati z intelektualno prevaro formalnih pristankov nekaj, kar se zopet poruši

s predpisi za praktično izvršitev«. Načrt iskreno priznava globoki prepad med pravom in življenjem, med pravnim položajem žene in njeno važnostjo za socialno, gospodarsko in kulturno življenje naroda: »Enaka vzgoja in izobrazba žene, nujnost, da se mora ona boriti v življenju in za življenje, njen prinos z delom in poklicem za vzdrževanje družine, njena uloga podobna ulogi moškega v javnem življenju — vse to napravlja njeno daljno družinskopravno odvisnost od moškega nemogočo. Ta odvisnost žali njeno osebno dostojanstvo, škoduje celoti in sili ženo, da mora iskati zaščito za sebe in svojo deco z ekstremnimi sredstvi«. To odvisnost in nevzdržljivo samovladarstvo moškega, ki sedaj velja v francoskih zakonih, označuje načrt novega francoskega zakona za »une tradition des coutumes germaniques« — za tradicijo nemškega običaja.

КОНГРЕС ДЕЧИЈИХ ЛЕКАРА У БЕЧУ

21—24 септембра 1932 године

Иако је дечја медицина млада наука и као засебна грана тековина последњих деценија, ипак је забележило немачко педијатријско друштво у овој години у Бечу свој 43 састанак. Последњи пут одржан је овај значајан конгрес у Бечу 1913 године, а отада сваке године у разним градовима Немачке, па је ове године поновно изабран пријатан Беч, да укаже гостопримство уваженим научницима. Послератни Беч такође је од великог интереса за лекаре-педијатре, пошто има велики број модерно уређених установа дечје заштите, које су и са медицинског гледишта примерно уређене и вођене. — Поред великог броја немачких дечијих лекара било је и много гостију из Скандинавских земаља, Данске, Америке, Чехословачке, Мађарске, Румуније, Југославије, Турске и других земаља. Ове године осећала се на конгресу знатна празнина, јер више није међу живима дугогодишњи претседник друштва генијални научник и велики човек професор Schlossmann из Düsseldorfa који је пре неколико месеци преминуо. Како је конгрес одржан на бившој Пиркеовој клиници, морао се такође свако сетити овог великог духа. Стога су приликом овог конгреса Пиркеови бивши сарадници, ученици и поштоваоци основали интернационално Пиркеово друштво, како би се умна и научна заоставштина овог великана достојно сачувала и у научне сврхе даље искористила. Претседавао је конгресу г. Freund професор педијатрије из Бреславе. За ову прилику био је нарочито позват

професор Pfaundler из Минхена и још неколико истакнутих научника, да одрже предавање о актуелним питањима модерне дечје медицине. Тако је професор Pfaundler говорио о питањима дечје медицине са гледишта генетике, тј. њихова зависност од наследства и утицаја средине. Као методу испитивања употребио је научно истраживање проблема близнака и то развитака близнака из једног јајета. И ово истраживање дало је много интересантних резултата. Од нарочите је важности за овај проблем да се утврде оне особине организма, које су наслеђене, и оне које су се развиле услед утицаја средине. Биолози, који фаворизирају утицај наследства, као и они који фаворизирају утицај средине на стварање људске јединке раде неуморно експериментелно на томе како би документовали своје тезе.

Тако је до данас доказано, да су састав крвних зрнаца, крвни притисак, кожне капиларе зависни од наслеђа, док су на пример висина човека, облик главе, па донекле физиономија итд. зависни од утицаја средине. Испитивао се развитака близнака код којих је утврђено, да потичу из једног јајета, од којих је један био физички радник, други је радио лак посао у седећем ставу у канцеларији и утврдило се, да је брат који је био физички мање оптерећен достигао већи узраст од другог брата. Облик главе зависи од прилика у материци и тако су близнаци једног јајета имали разне форме главе и разне физиономије. Испитивало се по казним заводима и

међу осуђеним изабрани су близнаци. Код даљег истраживања сазнало се, да су у већини случајева браћа ових осуђеника већ чешће била кажњавана. Јасно је да је врло тешко повући границу уколико особине човека апсолутно зависе од једног или другог фактора, од ендемог урођеног или екзогеног утицаја околине. Pfaundler је применио искуство ових истраживања и на испитивање разних дечијих болести и код неких урођених болести, као што су хемолитична анемија, мраморна болест костију по Orelu, хемофилија и нашао је реализоване односе према Meudel-овом закону. Но мишљења је, да су само 10% до 20% свих дечијих болести условљени ендемогним и урођеним факторима, а за осталих 80%—90% одговорне су екзогене чињенице. На крају својих излагања подвукао је професор Pfaundler нарочити значај ових проблема за питања еугенике. —

Затим је на конгресу расправљано о дијагностици и лечењу пиурији гнојних оболења мокраћних органа дечјег доба, која болест је од великог интереса за практичне дечје лекаре. После исцрпног реферата професор N'olgerath-a из Freiburga показали су присутни исцрпно дискусијом нарочити интерес за начин лечења, и како код ове болести има много разних метода лечења, значи да наука још није нашла ефикасно средство.

Друга главна тема конгреса били су реферати професора de Rudder-a из Минхена и професора Molla из Беча „О утицају атмосфере и климе на дечији организам“ и то њихово позитивно и негативно дејство по дечје здравље. De Rudder каже да је важно да се установи, да ли се за време када владају извесна дечја обољења, понављају извесни типични метеоролошки догађаји. Искуство показује, да су извесне болести редовно везане за годишње доба, и сваке године се понављају ритмично. То су такозване сезонске болести. Тако пада највећи број обољења од акутних дечијих болести као што су шарлах, дифтерија, мале богиње у зимско доба, исто тако обољења органа за дисање, епилептични напади, бацање крви, па чак у неким местима и запаљење слепог црева. Да се рахитис манифестује у највећем броју зими, то је већ објашњено, јер ултравиолетни зраци лече рахитис лети. Остала сезонска обољења мислили су да објасне променом ваздушног притиска температуре, влаге. Но de Rudder верује да су пре узрочници електрична збивања у ваздуху; он мисли да је од нарочито значаја дејство кратких електричних зракова. Тако би се могла објаснити, и чињеница да реуматични бо-

лови и болови од ожиљка се појављују и 36 сати пре него што се време промени. Врло исцрпно говорио је о модерној метеорологији и предложио је, да се статистика болести као и карта временских промена изграђују са истог гледишта. Предлаже нову науку метеоро-патологију чији би циљ био испитивање односа између времена и болести.

После њега говорио је професор Moll о утицају климе на лечење болести. Промена климе значајна је чињеница у процесу лечења. Од великог је значаја да се дете тек према лекарском налазу и савету упути на море, или у шумовито место средње висине или на планину. Он је последњих година послао 29.000 деце из Беча у разна климатска места и стога располаже богатим искуством. На мору се нарочито добро опорављају деца, која болују од хроничних катар органа за дисање као и она деца, која имају патолошко развијене жлезде. Показало се у току година да су ова деца, после боравка на мору била у идућој години много отпорнија и ретко боловала од бронхитиса и ангина. Штетно је, да се она деца шаљу на море, која болују од туберкулозе плућа, обољења зглобова, бубрега и уха.

У планину треба упутити бледу, малокрвну децу, која су нервозна и без апетита, исто тако и деца са симптомима позног рахитиса. У место средње висине упућују се деца, која болују од туберкулозе плућа, од срчаних мана, бубрега итд. Свакако промена климе има јако дејство на измену материје у дечијем организму и потреба за храном као и апетит знатно су бољи него код куће.

Јасно је да промена средине позитивно дејствује и на психично стање детета, нарочито када деца у друштву својих вршњака проводе дане у дечијим опоравилиштима. Професор Moll жели да идућих година шаље у опоравилишта и претшколску децу, како би и она имала могућност да се опораве. И ова предавања била су такође праћена живом дискусијом присутних али у главном били су сви мање више истог мишљења, што се тиче индикација професора Molla, куда се морају болесна деца послати. Затим је следио цео низ реферата о разним питањима дечје медицине, као о утицају штитне жлезде на патогенезу рахитиса, о дијагностици епилептиформних напада, условљеним органским или неуропатским узрочницима итд. У вези са овим конгресом, одржала се пета лекарска конференција немачког друштва за заштиту одојчета и претшколског детета. Тема конференције била је „Примена нових знања на пољу дечије туберкулозе у практичном раду дечје

заштите“. Реферате су одржали професор Hamburger из Беча и то о „Хередитету, природној отпорности и имунитету у току дечије туберкулозе.“

Професор Oppitz из Mainza говорио је о значају дечје заштите за отворену туберкулозу дечијег доба, Dr. Langer из Берлина о томе како дуго се мора лечити дете, које болује од туберкулозе плућних жлезда. Професор Duken говорио је о томе, да ли је потребно болесну децу послати на климатско лечење. Сви реферати указали су на главни задатак дечје заштите у борби противу туберкулозе, да она благовремено заштити децу, која су угрожена овом ужасном болешћу и да болесној деци омогућава лечење у одговарајућим клиникама и лечилиштима. Живо интересовање великог броја присутних лекара, дуготрајне дискусије показале су само изнова колико је сложена и тешко остварљива истинска и успешна борба против туберкулозе дечијег доба.

После пријатељског растанка отпутовали су опет учесници конгреса у своје земље, обогаћени новим потстреком за рад и научна истраживања, и многи ће идуће године поново да износе своје тезе и сазнања како би у непрестаном раду што боље служили усавршавању науке а за добро човечанства.

Београд

Д-р Марија Вајс-Гајић
референт О. Централног уреда
за заштиту матера, деце и
младежи

ŽENSKI POKRET NA FRANCUSKOM SJEVERU

Lille, 8 decembra 1932

Francuska je, kako je to i kod nas poznato, najvažnija od onih rijetkih država gdje civilna i politička prava žena nisu izjednačena s pravima muškaraca.

U Francuskoj i inostranoj štampi mnogo se naklapa o razlozima zbog kojih je francuski senat već sedam puta od godine 1925 odbio zakon o ženskom izbornom pravu — a da je taj zakon ipak bio odgласан u Narodnoj skupštini. Štampa, naročito feministička, uvijek je bila spremna da vjeruje u natražnjaštvo senata, i da ga obasiplje pogrdama, za koje ćemo vidjeti da su često puta bile preјake i neosnovane. Govorilo se mnogo i o nerazumјevanju senata za savremeni duh.

Nesumnјivo je da u tome ima nešto istine, ali pravi razlog valja tražiti dublje. Onaj, ko prati iz bližega razvitak kampanje između francuskih femi-

nistkinja i senata, začудиće se zbog motiva koji su konstantnom zaprekom da taj zakon proдре. Ko zapravo u senatu odbija sve napore sufražetkinje? Nije to začudo pomalo natrašnjačka desničarska manјina, nego upravo većina lјevice, radikalni socijalisti — dakle najnaprednija grupa. Ova činjenica, iako istinita, izgleda na prvi pogled apsurdnom, no ako izbliže pratimo borbu u senatu, postaje ona shvatljivom i najborbenijim feministkinjama. Čitavo naime nepovјerenje francuskih lјevičarskih senatora uzrokovano je strahom od klerikalnog utјecaja žena. Istina je da su žene i danas mnogo odanije i tјesnije vezane s crkvom od muškaraca, a i to da najveće francuske feminističke organizacije — pa i sama U. T. S. F. — imadu manje ili više katoličku orijentaciju, a neke druge kao »Fédération nationale des femmes« i »Jeunesse patriote,« pod direktnim su uplivom i vođstvom klera. Valja nadodati da takove desničarske klerikalne organizacije raspolаžu i obilnim materijalnim sredstvima; to će i biti јedan od važnih uzroka njihove razgranјene djelatnosti i snage. Članice se tih organizacija rekrutiraju iz najimućnije buržoazije, a naročito na području départementa Nord podupirane su te organizacije od najvidenijih porodica velike industrije. Nije dakle nikakovo čudo da desničarski senatori — na čelu s markizima i generalima, žele ženska politička prava, nadajući se — s pravom donekle — da će ženski elementi oјачати njihove redove.

Francuske feministkinje, naročito one lјevičarske orijentacije, uvidjevši da će samo izrazita laička grupacija razuvјeriti senatore, grupiraju se sve više u sociјalističkim redovima, i kako se čini po dosadanјim rezultatima, steći će one prije ili kasnije povјerenje naprednih elemenata, a s njime i pobjedu.

Tako je rezonirala i јака grupa feministkinja francuskog sjevera pod vođstvom bivše pretsјednice lilske sekcije U. F. S. F. Mine A. Waringhien i ocijepila se s velikom većinom članica da osnuje Ligue Féministe de la Région du Nord (L. F. R. N.). To je bio svakako vrlo smion korak, јer je to i opet јedna nova ženska organizacija u već prevelikom broју starih. Opasno je to i zbog toga, što rasparčavanje sila ženskog pokreta smanјuje njegovu unutarnju snagu, i škodi ugledu pokreta baš u očima onih o kojima ovisi ostvarenje njegovih najbitnijih ciljeva.

Međutim L. F. R. N., znajući sve dobre i zle strane te rascјeplјenosti, ide i dalje započetim putem. Prvi korak feminističkog pokreta u départementu Nord — koji je iza Seine et Oise najbogatiji i najpućeniji u Francuskoj — bio je odlučna lјevičarska orijentacija i prekid sa svakim stranačkim neutralitetom. Lјevičarska orijentacija biće

nam lako shvatljivom uzmemo li u obzir da se radi o najindustrijalnijem području Francuske. A kako je opet većina socijalističkih stranaka bazirana na pacifističkim načelima nije čudo da se ovdajšnje žene, bilo već zbog svoje prirode, bilo zbog teških ratnih iskustava, grupiraju u gomilama oko organizacije Mine Waringhien — jer im ona obećaje mir, liberalizam i demokratiju. L. F. R. N. uspjehuje da u nekoliko mjeseci sakupi oko sebe oko 700 žena, koje, odrekavši se političke neutralnosti — ne zato da vode jalovu stranačku borbu, nego da stignu k cilju najkraćim putem — traže svoja civilna i politička prava. Borba im je mnogo olakšana izdašnom materijalnom pomoći grada Lille, pa danas L. F. R. N. raspolaže odličnim prostorijama i bibliotekom, dobrim vodstvom i još boljim nadama u budućnost. Kako L. F. R. N. smatra pacifizam, laicizam i demokraciju svojim temeljnim principima, ima nade da će i ljevica francuskog senata s vremenom steći povjerenje u iskrenost feminističkog liberalizma. Takovim nadama i opravdavamo ocjepljenje velikog dijela sjeverno-francuskih feministkinja od U. F. S. F., i dođu li one prije ili kasnije do svoga cilja, značiče to i za jugoslovenske žene velik korak napred.

Milka Badalić

Dr. ALMA SODNIK

privatni docent Ljubljanskog universiteta

Sa velikim zadovoljstvom beležimo u našem listu vest da je naimenovana g-đa Alma Sodnik za privatnog docenta na filozofskom fakultetu Ljubljanskog univerziteta. Njena struka je istorija filozofije. Sedam godina g-đa Dr. Alma Sodnik radi već kao asistent profesora D-ra Vebera i za to vreme dala je ona lep broj publikacija. Između njenih radova treba pre svega napomenuti veliku raspravu „*Istorijski razvitak estetskih problema*“ (1928 godine). Ovo delo bilo je najlepše primljeno od stručne kritike. Pre toga je publikovala „*Pregled istorije psihologije*“ koji je dodat Veberovom delu „*Očrtu psihologije*“. U reviji „Ljubljanski Zvon“ izašla je rasprava o *Veberovom estetskom sistemu i modernoj estetskoj problematici*. U reviji „*Čas*“ (1931) je Dr. Sodnikova publikovala raspravu: „*O sodobnem prvenstvenem pojmovanju likovnega problema*“. U Steinovem „*Archiv für systematische Philosophie und Soziologie*“ rasprava o Veberovoj estetici.

G-đa Dr. Alma Sodnik radi sada na većem delu o slovenačkoj filozofskoj literaturi.

Iskreno čestitamo g-đi dr. Sodnikovoj na naimenovanju.

FELJTON

MARIJA RUŽIČKA-STROZZI

Dati i približno sliku rada i stvaranja jednog od velikana »stare garde« sa varoškog teatra na Markovom trgu, potrebno je osvježiti sjećanje na duh, koji je u ono vrijeme vladao u ovim krajevima i u Zagrebu. Neki prvaci hrvatskog kazališta, članovi te stare garde, morali su uz težak i mukotran život umjetnika da se bore i za svoj jezik, jer su do tada davane pretstave po raznim druženjima na njemačkom i talijanskom jeziku. Kad je konačno rodoljublje nakon velikih borba i proganjanja pojedinaca pobijedilo i sa kazališnih dasaka potisnut njemački jezik, hrvatska se glumačka umjetnost mogla njegovati, pa bila dapače i podupirana od vlasti. Nije čudo, da je kraj takvih prilika u početku u upravi kazališta vladao i birokratizam, koji je nestao, kad su u upravi došli mladi, idealni ljudi, a s njima i moderniji duh i modernije shvaćanje.

Toliko je bilo potrebno spomenuti, da se može prosuditi, u kakovim su prilikama morali raditi glumci. Položaj njihov zato nije bio ni u kojem pogledu zavidan. Borba za život i opstanak, začinjena sitnijim i krupnijim nezgodama u kazalištu i izvan njega, bila je teška i gorka, zaslade-

na tek uspjesima, koji su se redali jedan za drugim slavljem i ljubavlju koju su posjetioci kazališta iskazivali svojim ljubimcima.

Upravo u vrijeme tih najtežih borba za hrvatsko kazalište, daleko u Moravskoj 3 augusta 1850, rodila se poljskom glazbeniku Leopoldu Ružički kćerka. Već nekoliko mjeseci poslije poroda roditelji se sa malom Marijom zapute na jug, u Zagreb, gdje je otac dobio zaposlenje u orkestru kazališta. Težak je život idealnog glazbenika otjerao da potraži bolju sreću — ali nemilosrdna sudbina odlučila je drugačije. Poslije nekoliko godina on umre ostavivši ženu i dijete, koje se vratiše u Zagreb.

Tu je mala Marija, talentirano dijete, polazila pjevački tečaj u Glazbenom zavodu. Nade, koje su stavljane u njeno grlo, bile su velike, ali i opet je sudbina jednim udarcem prekinula put kojim je trebalo ići.

Slučaj je često puta milosrdniji i odlučniji od sudbine. Tako je bilo i u životu mlade Marije Ružičke. Slučaj je htio, da Josip Freudenreich vidi Mariju Ružičku, da zamoli njenu majku da ju dovede u kazalište. Opet je počelo »učenje«, ovog

puta učenje pjesama, i sa prvim nastupom, deklamirajući jednu pjesmu, postigla je veliki uspjeh. Ne dugo poslije toga pada prvi njen nastup u kazalištu (2-I-1868), dolaze prvi uspjesi, koji donose sa sobom mnogo rada i stvaranja.

Pravog umjetnika ne može smesti ili zaustaviti ništa na njegovom putu stvaranja, on kroči stazom, koju mu je ta umjetnost i potreba stvaranja naznačila. Tako je i Marija Ružička, uza sve neprilike dnevnog života jakošću nadčovjeka uklanjala sa svoje staze sve ono, što bi ju u njenom stvaranju moglo zapriječiti. Već u prvim godinama rada na kazalištu njen je repertoire velik. Uz glavne uloge u klasičnim dramama g-đa Marija Ružička-Strozzi morala je silom prilika igrati u svakom komadu, operi, opereti i šalama. Sa svakom ulogom ona je donijela na daske života umjetnički isklesane kipove, koji su oduševljavali i zanašali publiku. Stupci novina bili su poslije svake premijere puni oduševljenih hvalospjeva. Nade, koje su u početku njene glumačke karijere stavljali u nju, nadmašile su sva očekivanja. Govoriti o Mariji Ružički-Strozzi kao glumici i umjetnici posve je suvišno. O njenom umjetničkom stvaranju rečeno je u dugom nizu godina njenog rada sve što se lijepa može reći. Nabrajati kritike i pohvale domaćih i stranih novina, priznanja, koja je primala od svih istaknutih kazališnih ljudi, koji su imali priliku i sreću da ju vide — značilo bi nizati jednu lijepu riječ za drugom, jedno priznanje i udivljenje za drugim. Sva slava i sva priznanja, koja je na svom trnovitom putu umjetnice požnjela, neznatni su spram onoga, što je Marija Ružička-Strozzi dala i stvorila.

Zagreb sa svojim kazalištem bio je oduvijek središte, u koje su bile uprte oči bliže i dalje provincije. Nije zato čudo što su manji gradovi uvijek nastojali, da k njima dođe na gostovanje zagrebačko kazalište. Znali su da će samo onda imati priliku da vide slavensku Saru Bernhard, kako ju je sam Pariz nazvao.

Kraći i dulji izleti na gostovanja u manjim gradovima bili su okrunjeni slavom — ali su bili posuti i trnjem, jer tu je ponovno trebalo lomiti koplje za svoj jezik. Gostovanja po dalmatinskim gradovima, gdje je vladao talijanski jezik i duh, nijesu u izgled stavljala mnogo uspjeha. Ali Marija Ružička-Strozzi, vjerna svojoj riječi »Ili — ili — naprijed« nije prezala pred nikakvim prijetnjama. I ovdje kao uvijek i posvuda uspjeh je bio potpun, pred umjetnošću Marije Ružičke - Strozzi morali su kapitulirati i najokorjelijih talijanaši i u svojim novinama priznati joj veličini svjetske umjetnice.

Gostovanja ove velike umjetnice bila su i izvan granica njene druge domovine dani slavlja i

uspjeha. Bila je u Beogradu nekoliko puta, bila je u Sofiji, u Brnu, u Pragu i u drugim gradovima. Kod većine svojih gostovanja u inozemstvu Marija Ružička-Strozzi dobivala je laskave ponude, nagovarali su je da ostavi Zagreb i njegovo kazalište te prede na drugu pozornicu. No sve lijepe ponude, sva obećanja i stalnost, da će tek tamo, vani u svijetu, ona stupiti na prvo mjesto i biti među svojim velikim svjetskim kolegicama, nisu je mogli toliko zablješiti, da bi potisnula i umanjila plamenu ljubav, koju je imala za Zagreb i njegovo kazalište. Ona je ostala vjerna daskama na kojima je prvi put nastupila, ona se u duši svojoj stopila s njima u jedno. Možda je u podsvijesti osjećala istinu: *bez nje to kazalište ne bi bilo ono što jest, ono treba nju!*

Godine 1893, u travnju navršilo se dvadeset i pet godina umjetničkog rada ove velike umjetnice. Dvije večeri Marija Ružička - Strozzi bila je predmet oduševljenih ovacija, slave i pravog obožavanja. Sva laskanja i pohvale, sva priznanja nisu nikada uzoholila veliku tu umjetnicu, da na pozornicu donese površnije izradeni lik. Naprotiv, ona je uvijek i uvijek osjećala da mora dati još nešto veće, još nešto savršenije. Na širokim umjetničkom putu, kojim je kročila, ništa ju nije zaustavljalo, ništa nije moglo oslabiti oduševljenje i svetu vatru za njenu umjetnost.

U šezdeset i više godina, koliko je ta velika umjetnica svim žarom služila umjetnosti, nastupila je preko dvije hiljade puta u više od šest stotina uloga. Nabrajati te uloge ne bi imalo smisla; dovoljno je spomenuti, da je ona bila stup, ne drame, već kazališta. Svladati toliki rad, svladati to na način, kako je to svladala Marija Ružička Strozzi, rijetkost je i osamljen slučaj zacijelo na svim pozornicama svijeta. I kad je nedavno u foyeru zagrebačkog kazališta otkrivena njena bista — počast, koju rijetko doživljuju umjetnici za života — sa neumanjenim je žarom velika umjetnica tu svečanost uzveličala, odigravši na pozornici scenu iz Koriolana.

I danas još, u visokim godinama, Marija Ružička - Strozzi od vremena do vremena nastupa u kazalištu i ubire lovorike. Kod takovih je pretstava ona centar, njezin još danas neobično melodiozan glas, njene riječi imadu prizvuk istinskog proživljavanja, njena je igra život, izvor na kojem se opajaju svi, koji su željni ljepote i velike umjetnosti.

Zagreb

—i—.

IZLOŽBA KLUBA LIKOVNIH UMJETNICA U ZAGREBU

Naše likovne umjetnice udružile su se u Klub likovnih umjetnica godine 1927, te su prvi put priredile izložbu godine 1928, drugi put godine 1930, a treći put godine 1932, uvijek u Zagrebu. Godine 1931 priredile su izložbu u Ljubljani, koja je pobudila veliki interes i imala znatan uspjeh. Ove godine priredile su likovne umjetnice tri izložbe: jednu u proljeće u Osijeku, drugu već spomenutu u Zagrebu i sada treću na Sušaku — dokaz agilnosti i energije ovoga kluba, koji je imao u početku samo sedam članica, a danas broji 27 umjetnica.

Hoću ovdje da dam opis i prikaz ove izložbe za one, koji je nisu vidjeli, a interesiraju se za nju, kao i da pocrtam važnost i značenje ove priredbe. Izložena su ulja, svila, akvareli, tempere, radirun-gi, drvorezi i bakropisi.

Gotovo svi zagrebački dnevници (i revije) osvrnuli su se na ovu izložbu i donijeli opsežne, vrlo povoljne i pozitivne kritike. Za dokaz navodim uvod kritike o toj izložbi iz dva naša dnevnika.

Jutarnji list od 12-X o. g. veli doslovno: »Kad je 1928 otvorena u Zagrebu prva izložba Kluba likovnih umjetnica, malo je tko vjerovao da će ovaj klub ustrajati u svom radu i postati nekom stalnom institucijom. Bila je to zanimljiva prigodna manifestacija, feministička pobjeda, kojoj su neki poricali umjetnički karakter. No već onda zapažala su se na izložbi i ozbiljna umjetnička nastojanja. Prošlo je nekoliko godina, a početkom ovogodišnje likovne sezone otvorena je u umjetničkom paviljonu treća izložba Kluba likovnih umjetnica. Bez obzira na sam kvalitet izloženih predmeta vrijedno je istaći prije svega da klub sistematski okuplja naše likovne umjetnice, prima nove i mlade talente i uporno nastoji da digne niveau svojih priredbi. Ovaj organizatorski rad vrši uprava kluba: Lina Crnčić, predsjednica, Duna Peyer, potpredsjednica i Nasta Rojc, tajnica. Članstvo kluba, koje stalno raste, ne regrutira se samo iz redova zagrebačkih umjetnica nego okuplja i brojne slikarice izvan Zagreba. Osim toga neke umjetnice izlažu kao gosti, tako da ova treća priredba kluba dobiva neki reprezentativni karakter. To nije više intimna izložba nekolicine umjetnica, koje vežu prijateljske ili društvene veze, nego opća jedna smotra ženske djelatnosti na polju slikarstva. I po broju izlagača (20), a pogotovo brojem izloženih djela (oko 120) — ovo je impozantna priredba, koja zaslužuje potanji osvrt i pažnju.«

Narodne novine od 12-X o. g. kažu doslovce: »Ovo je treći nastup ove staleške organizacije, koju ne vežu nikakvi problemi ili škole, već isključivo solidarnost u nastojanju da na području naše umjetnosti polučimo ono mjesto, na koje po svojim

spособnostima imaju nesumnjivo puno pravo. Jer, u doba zvučnih parola o jednakosti bez razlike na spol, o demokraciji gdje važi samo individualna vrijednost, kada se nikako ne želi da priušti i našim umjetnicama potpuna realizacija ovih fraza. — Pa ipak ova izložba zaslužuje punu pažnju onih koji u umjetničkom stvaranju nalaze odmora od prozaičke svagdašnjice našega doba. — Zastupani su potpuno slobodno svi smjerovi i sve škole koje postoje u savremenom svjetskom stvaranju. I sižejno, i po granama umjetničkih vrsta i podvrsta, izložba pruža jedno prijatno šarenilo; pa i tehnički su zastupane sve vrste. Među asove uvukle su se skromne početnice s opravdanim pretenzijama, bogatim obećanjima i neospornim sposobnostima.«

Jedan je kritik istaknuo da nema ženstvenosti u toj izložbi. A nas smo mnoge šetale po izložbi i vidjele samo vedre pejzaže, ljepotu, cvijeće, vedre portrete majki i djece, u kojima je bilo mnogo ženske duše i ženskih osjećaja. Ženska toplina govori iz tolikih slika ove izložbe. Osim malog broja slika, koje su donijele vidike bijednog sela (Rok-sandra Zurunić), krovove sirotinjskih domova (Zena-ida Bandur), siromašne jadne Primorke u pustom škrtom okolišu (Lina Crnčić) i još neka ogle-dala socijalne bijede — sve ostalo vrvi ljepotom i vedrim optimističkim osjećajima, kojih nitko nema u onoj mjeri, u kojoj ih posjeduje žena. To je čisto ženska nota te karakteristična i radosna po-java u današnje vrijeme, kad je pesimizam i de-presija ovladala cijelim svijetom.

Bilo je interesantnih slika *folklorističkih*. Zoe Borelli iz Dalmacije donijela je nekoliko dekorativno-ilustrativnih guaša u poznatom i priznatom već svom stilu. Vrlo su uspjele karakteristične tonski tretirane slike »Procesija« i »Proštenje« od Reske Šandor. Duna Peyer ima izrađen talenat i umjetnički smisao za objekat. »Starica sa Pelješca« naturalistički prikazana odaje cijeli karakter sijede starice, a donoseći najstariju nošnju žena na Pelješcu daje prilog našem folkloru. Zanimljive »Prodavačice školjka« od Sodnik - Zapanceve iz Ljubljane, »Seljanka iz Samobora«, lijepi pastel Zdenke Pexidr-Ostovićeve kao i neke druge upot-punuju područje folkloru.

Veliki dio izložbe zapremali su *portreti*. Nasta Rojc dala je niz portreta liječnika i gospoda iz zagrebačkog društva sa poznatom rutinom i njoj svojsvenim ukusom. U modernom portretu ističe se Cata Dujšin (»Moja sestra«, »Gospodin A. B.«). Vrlo je raznolika u temama i raznoliko ih tretira, ali uvijek interesantno i po njen razvitak značajno. Na osebujan način tretira Mara Kralj-Jeraj iz Ljubljane stilizirano-dekorativne portrete na svili. I žena u zvanju, kemičarka, prikazana je u portretu od Henrike Šantel (Ljubljana). Vanrednim intimitetom, dubokim i iskrenim osjećajem odiše

portret »Majka i dijete« od Reske Šandor. Vedre i tople boje tog portreta od takvog su dojma, da se ta slika ne može zaboraviti. Akvareli »Dečko« i »Djeca« od Pexidr-Ostovićeve pokazuju mnogo nježnosti i dubine.

Pejsaži i mrtve prirode prikazane su u manjem broju. Fino tonski osjećano »Cvijeće« izložila je uz druge stvari Božena Ružić - Vilhar iz Sušaka. U svježim bojama komponirane mrtve prirode (»Ribe«) i pejsaže iz Primorja donosi Mary Stiborsky, a akademskim stilom naslikani su romantični krajolici, cvijeće i voće Auer-Schmidtove. Od jakog su dojma pjesnički pejsaži Line Crnčić-Virant. Njezin fini »Interieur« nosi obilježje staloženosti i kultiviranog talenta. »Luka u Novom« i »Stari kaštel u Novom« od Zdenke Pexidr-Ostović ističu se harmonijom tonova i poznatom dotjeranošću te umjetnice.

Zanimljivu figuralnu kompoziciju donijela je Milica Bešević (Beograd) u »Prodavaocima sreće«, slikanu elanom i temperamentom. Lina Crnčić puna je mistike u kompoziciji »Čudo«. I same boje, sve svijetlih nijansa, dišu mistikom. Roksan- da Zurunić (Beograd) pokazala je svoj umjetnički individualitet u kompoziciji »Majka i dijete«. Reska Šandor dobar je psiholog u kompoziciji »Djevojka i satir«. U toj djevojci prikazala je i čistu nevinu djetinju dušu i tragove buduće zrele ženstvenosti. Cata Dujšin obrađuje individualno snažnim bojama i sa zanosom teme u svojim kompozicijama »Majka«, »Djevojka« i dr.

U *grafici* ističe se Vjera Bojničić u raznim tehnikama. »Vrbe na Savi«, »Slovenske kuće« i dr. prikazuju sve njeno solidno znanje i umijeće. Elda Piščanec (Dobrna) izložila je dve vrlo uspjele kompozicije »Rodenje« i »Parabolu«, koje obrađuju renesansne teme na savremeni način. Božena Ružić-Vilhar ima dvije »Krajine«, tretirane na razni, ali uvijek interesantni način. Itd. Itd.

»Bilans je ove izložbe«, kako vele Novosti od 21-X o. g. »vrlo utješljiv i interesantan. Uporedo s našim slikarima te slikarstvom u vanjskom svijetu naše umjetnice uspijevaju da se manifestuju u doličnoj formi. Kod mnogih se može zamijetiti kako drže korak s vremenom u kojemu žive.«

Iz svega, što je dosada rečeno, kao i iz usmenih izjava mnogih videnih i priznatih naših slikara te iz kritika dnevne štampe — vidi se da je ova izložba likovnih umjetnica u Zagrebu plod ozbiljnih nastojanja i konstantnog napretka, da su naše likovne umjetnice pozitivni faktor u cjelokupnoj našoj umjetnosti i da se može primijeniti na njihova djela ozbiljni umjetnički kriterij.

Zagreb.

Dr. Slava Rastovčan.

*
* *
*

Osvrt na člančić g. Mihe Maleša o izložbi kluba likovnih umjetnica od 7-X o. g. — O izložbi likovnih umjetnica govorila sam na drugom mjestu pa sam istakla da su mnoge zagrebačke novine donijele ozbiljne i pohvalne kritike.

S tim nas više začuđuje pisanje jednog slovenskog slikara u »Slovincu« od 7-X o. g., koje nije niti kritika niti opis niti duhovita kozerija (što je valjda trebalo biti), nego je samo jedna sasvim neuspjela stilistička vježba za šaljiv list. Da bar pisci ovakvih člančića ne pobijaju već u drugom retku ono, što su tvrdili u prvom. Tome gospodinu je »ganutljiv« pogled na izložbi. Slikarice su prema njemu u jednu ruku plahe i bojažljive, a u drugu im je izložba »silno stvarna i poštovanja vrijedna«. Taj gospodin »ne može iz kavalitine ništa kritično napisati«. Ipak je »stvarno cilj i napor umjetnica plemenit«. S jedne strane »se stide slikarice svoga ženstva«. A »s veseljem čovjek zapaha da njihova prava narav probija«. Ne pričaju mu mnoge (!?) mrtve prirode, jer »osjeća kuhinju«, a mogao je iz kataloga vidjeti da mrtve prirode zapremaju jedva $\frac{1}{5}$ izloženih slika. (Napominjemo da se nalazi redovno veliki broj mrtvih priroda na izložbama likovnih umjetnika muškaraca. Da li i onda osjeća kuhinju?). A za koga je važno da li su likovne umjetnice udate ili neudate?! Itd.

Cijeli ton člančića toliko je deplasiran, da za odgovor možemo samo ponoviti rečenicu: Si ta cuisses... Na ovaj način ne bi smio pisati ozbiljan čovjek, i k tomu sam likovni umjetnik.

Zagreb

S. R.

КЊИЖЕВНОСТ

ОТВОРЕНО ПИСМО Г-ЋИ М. М. ВЛАЈИЋ

Џењена Госпођо,

Пошто сами не сматрате себе компетентном у књижевним питањима, могла би ме Ваша критика оставити равнодушном. Тим више што Вам по свему књижевност стоји врло далеко, иначе не би било схватљиво Ваше жучно огорчење над једном женом која се заљубљује у идеал своје младости и — испуњавајући уз то своје дужности према деци, а донекле и према мужу најсавесније остаје са њиме у мање-више ефемерној љубавној вези. Гете, Ибзен, Толстој — да се и не говори о д'Анунцију, Мопсану, Оскару Вајлду — су приказивали много робустнија браколомства, а критика се није

зграњавала над „прљавштином“ њихових јунакиња. (Нека ми опросте ти великани што сам, објашњења ради, споменула их у вези са мојом незнатношћу).

Што мене буни или боље рећи што ме гони да Вам напишем ово писмо јесте радозналост, жеља да сазнам у чему Ви схватате женско питање, јер пошто читам Вашу критику у „Женском покрету“ (бр. 6) претпостављам да смо сарадници на пољу феминизма.

Ви тврдите, цењена Госпођо, да је жена интелектуалка у стању да измени сметње и калуп друштвеног и брачног живота, када јој овај постаје тежак. Чини ми се да Ви прецењујете моћ појединца, нарочито ако је тај појединац жена. Ми смо сви стиснути у извешан ред, у систем односа који заробљује, спутава и гуши тим више чим необузданија и ватренија бива суштина нашега бића или, како је то убедљивије и лепше казао Божидар Кнежевић, у својим „Мислима“: „Обичан просечни човек може ударити свима путевима живота и на сваком доћи до извесне среће и задовољства; индивидуалније, оригиналније природе имају само један пут пред собом и тражећи га много више лутају и бивају несрећне ако га не крче“. Да су наша друштвена и законска уређења тако идеална да појединац под њима не трпи, не би било потребно мењати их, а колико се труда и напора, суза и живота жртвује да се издејствује реформа не закона него параграфа једнога закона. Ништа лакше него решити питање деце? Ништа теже него то! Избојује ли их за себе мати, лишава мужа не само брака него и очинства, а припадну ли оцу, учини се матери тежак бол. Чисто ми је чудно морати о томе писати. Има катастрофалних ситуација у животу, а једна од тих је та у „Једном дописивању“, из којих нема излаза. Отрцану фразу да је „брак гроб љубави“ Марија Прохаскова не употребљава. „Аверзију према браку“ су имали мало већи људи него она, Годвин, Шелеј, Рускин — да их именујем само двоје троје, а пошто се наглашује потреба „реформе“ брака, не осуђује се институција као таква. Израз „робовање кући“ не стоји у „Једном дописивању“. Да интелектуалки и естетичарки кување паприкаша може постати досадним није несхватљиво. Зацело је врло тешко не бити сит и не имати кров над собом, али са тим аргументима могао би се учинити безпредметан сваки проблем, где се не ради о телесном благостању човечијем. Припуштам да би као субјективан факт — било неукусно

од једне жене наглашавати у друштву или јавно своју интелектуалну надмоћ над мужем, али у једном интимном пријатељском писму су све врсте исповести допуштене. А као објективан факт, као средство за феминистичку пропаганду — тврдим да је крајње време да се и код нас са дискретним ћутањем престане, јер ако жена неће нагласити случајеве где је интелектуално силнија него мушкарац, онда се тога бића, тога неблагог уверења о „супериорности мушкарчевој“ под којим ропће и грца цели женски спол, нећемо ослободити никада. Енглеске сифражеткиње изјављивале су то уз трумпете и пиштаљке, истина цео свет им се онда смејао, али да оне то нису чиниле, питање је да ли би Енглескиње данас имале право гласа и да ли би се њиховој вођи мис Пинкерствој открило тако леп споменик.

А сада да кажем нешто о тој „патријархалној чистоти“. Чистоте има у границама и изван граница патријархалности, не знам да би патријархалност била синоним за моралну чистоту. Међутим, стоји изван сваке сумње да патријархалност значи као што већ то из назива следује супрематија, надвлада мушкарца против кога феминизам војује. Мислим да није на нама феминисткињама да уздигемо и хвалимо патријархалност. Како сте Ви, цењена Госпођо, могли доћи до закључка да се за јунакињу „Једног дописивања“ слобода састоји у томе имати љубавника, могу да објасним само Вашем дезинтересманом и аверзијом за књижевност. Ја бих Вам саветовала да обратите мало више пажње књижевним делима да, на пр. прочитате најновије дело Барбиса о Золи, нарочито његов леп чланак о Золином двојбраку, па бисте дошли к знању да човек није параграф није математички пример и да *tout comprendre* значи *tout pardonner*.

На конач дозволите ми, цењена Госпођо, да Вас запитам: ако је наше патријархално схватање и уређење живота исправно и добро, ако брачни и јавни закони жену не заповестљају и не вређају, ако то није ништа спојити интелектуалан и јаван рад са дужношћу одгоја породице и извршења домаћинства, ако жена и најиндивидуалнија и најинтелектуалнија нема узрока да буде незадовољна данашњим добом, ако Ви, шта више, према изјавама тегоба обе врсте осећате „револт“ — онда чему је „женски покрет“ и шта он хоће? Чему су све те резолуције, конференције, савези, конгреси? Има ли феминизам уопште смисла? Ако ћемо ми, феминисткиње, тако писати и говорити шта мо-

жемо очекивати од оних који стоје у непријатељском табору?

Др. Јулка Хлапец-Ђорђевић

**Уредништву „Женског покрета“
Београд**

Благодарим Уредништву на усталом познатој тактичности и показаном ми писму г-ђе др. Хлапец-Ђорђевић пре штампе, како би евентуално и мој одговор једновремено у листу изашао.

Г-ђи др. Хлапец-Ђорђевић немам шта да одговорим у толико пре, што писмо иако формално упућено мени, није са том намером написано. Да је писано мене ради, не би морало бити отворено, па чак шта више, његова ми је садржина могла бити и усмено саопштена ове јесени, када сам имала задо-

вољство да упознам г-ђу др. Хлапец-Ђорђевић.

Према овоме јасно је да је писмо писано јавности ради, а ја немам намеру, а надам се ни потребу, да убеђујем читаоце „Женског покрета“ у своје правилно схватање женског питања; као и да је нетачно изводити закључак о моме неинтересовању, и чак аверзији, у погледу књижевности зато што налазим да су други позванији да даду чисто књижевну критику; и најзад, да није потребно да убеђујем читаоце „Женског покрета“ да сам у своме не баш кратком животу прочитала неку књигу више из лепе књижевности сем „Једног дописивања“.

Изволите примити моје поштовање

М. М. Влајић

СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД

ДИПЛОМИРАНИХ СТУДЕНАТА ФИЛОВОФСКОГ
ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ ОД 1919 ГОДИНЕ

Школска година	Мушких	Женских	Укупно
1919/20	37	12	49
1920/21	74	26	100
1921/22	55	33	88
1922/23	83	39	122
1923/24	76	49	125
1924/25	103	56	159
1925/26	67	37	104
1926/27	62	57	119
1927/28	68	79	147
1928/29	92	108	200
1929/30	139	93	232
1930/31	56	115	171
1931/32	52	124	176

BELEŠKE

Da li će se popraviti? Redukcija, koju je sprovelo Ministarstvo prosvete smanjenjem broja srednjih škola i nastavnika, teško je pogodila našu srednjoškolsku nastavu. Stega je delegacija beogradskog »Ženskog Pokreta« i Udruženja univerzitetski obrazovanih žena intervenisala kod Ministra prosvete i obrazložila mu svoje predloge. Tom prilikom je g. Ministar prosvete izložio svoje gledište i dao vrlo mnogo nade, da će se uskoro izvršiti sistematska revizija reduciranih srednjoškolskih nastavnika.

Predavanje o Zakonu o radnjama. Prošloga meseca održala je beogradskom Ženskom Pokretu na širem sastanku predavanje o Zakonu o radnjama, g-đa **Milica Vlajić**. Izlaganje g-đe Vlajić je bilo veoma iscrpno i naročito je istaklo sve odredbe koje mogu interesovati žene. Posle predavanja razvila se diskusija.

Internacionalna alijansa za žensko pravo glasa poziva učlanjene organizacije na širi sastanak, koji će se održati od 18—22 marta u Marseillu. Pored upravnih članica Alijanse, sastanku će prisustvovati i predsednice učlanjenih organizacija ili njihove zamenice, a takođe Alijansa poziva iz svake organizacije još po dva člana.

НОВЕ КЊИГЕ

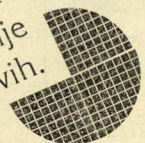
Мутна и крвава, роман од *Милице Јанковић*, Београд 1932. У издању издавачке књижарнице Геце Кона изишао је овај нови роман познате наше романсијерке Милице Јанковић, о коме ће у нашем листу бити дуже речи у једном од идућих бројева.

Našim

PRETPLATNICAMA

„Ženski pokret“ završava opet jednu godinu. Zadovoljni smo što smo držali naš stari krug pretplatnica. — Jedan veliki deo pretplatnica ispunio je tačno svoje obaveze prema listu, a manji deo ostao je sa pretplatom na dugu. Molimo da i taj manji deo **što pre pošalje pretplatu za godinu 1932, a sve zajedno molimo da već u januaru pošalju bar polugodišnju pretplatu za 1933 godinu.** Naš list se izdržava samo od pretplate, materijalne pomoći ne prima ni s koje druge strane i stoga moramo nastojati da skupimo meseca izmiriti troškove za štampanje. Sve naše pretplatnice molimo i ovoga puta da među svojim poznanstvom **preporučuju naš list i pridobivaju mu novih prijatelja.** Radeći za naš feministički list mi radimo za dobru stvar: za prosvetavanje žena i time za oslobodjenje žene i time za oslobodjenje svih.

**UREDNIŠTVO I
ADMINISTRACIJA**